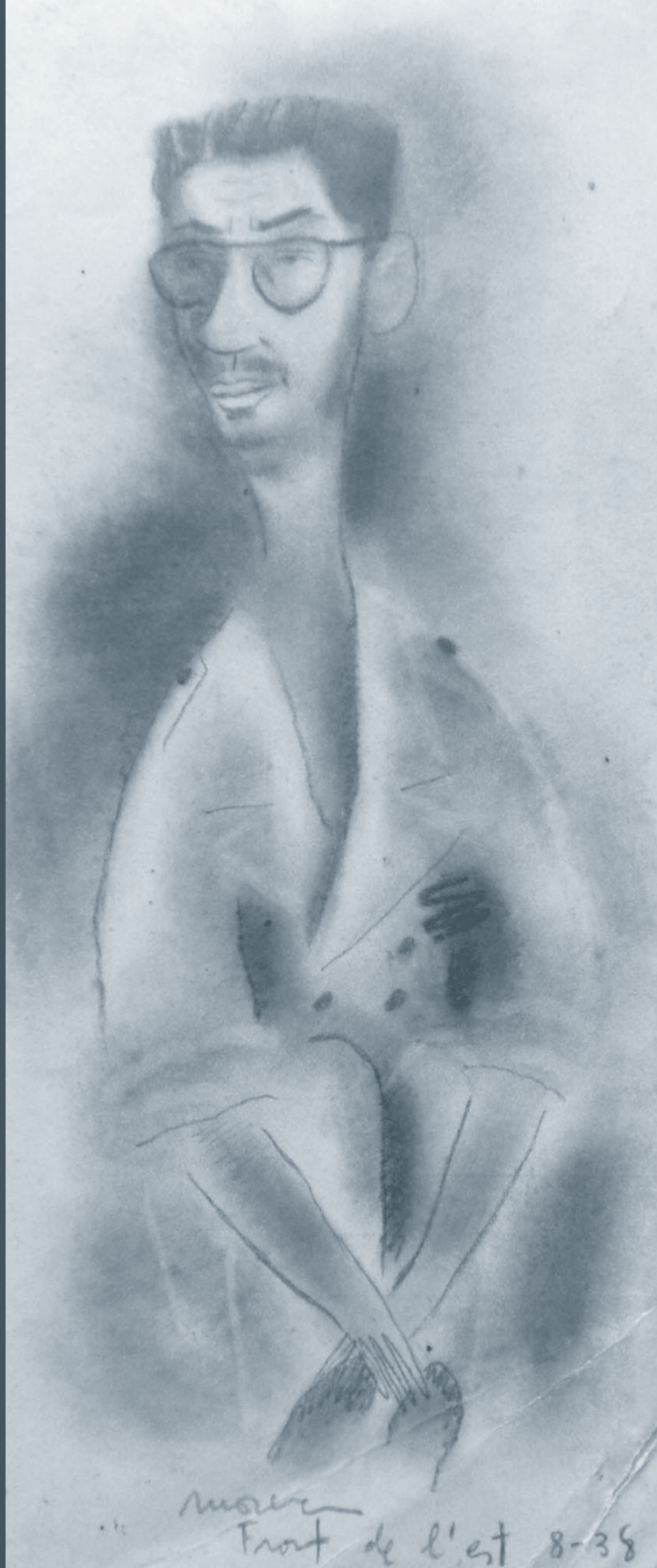

Jacint Morera, dibuixos del front (1938)

**Amics de les Arts i
Joventuts Musicals**

15 de desembre 2007 -
10 de gener 2008

Imatge de portada:

13. *Autoretrat*
Llapis plom sobre paper
22 x 10 cm
"Morera / Front de l'est 8-38"

Catàleg editat amb motiu de l'exposició *Jacint Morera, dibuixos del front (1938)*, duta a terme a la Sala d'Exposicions d'Amics de les Arts i Joventuts Musicals, del 15 de desembre de 2007 al 10 de gener de 2008.

Les obres aquí recollides procedeixen de la Col·lecció Soledat Orriols, excepte un dibuix [cat. núm. 23] pertanyent a una col·lecció privada terrassenca. Excepte *Solitude* (cat. núm. 14) la resta de títols són merament descriptius i s'han decidit per aquesta exposició.

© de l'edició, Amics de les Arts i Joventuts Musicals

© dels textos i les fotografies, els seus autors

Fotografies: Pablo Tosco, Jordi Canyameres i família Roig-Orriols

Coordinació i disseny del catàleg i l'exposició: Adela Farré

Impressió: Dit i Fet

Terrassa, desembre 2007

L'humor i la guerra

per Adela Farré

No riem pas perquè algú és ridiculitzat, burlat, o fins i tot humiliat, sinó perquè de sobte una realitat deixa al descobert que és ambigua, les coses perden la seva significació aparent, l'home davant nostre no és pas qui pensa ser. (...)

L'humor no és pas una espurna que salta un segon durant el desenllaç còmic d'una situació o d'un relat per fer-nos riure. La seva llum discreta s'estén sobre tot el vast paisatge de la vida.

(...)

El soldat Svejek de Hašek se sent tan poc lligat als objectius de la guerra, que ni tan sols els posa en dubte; no els coneix; no mira de conèixer-los. La guerra és horrorosa, però ell no se la pren seriosament. No ens prenem seriosament allò que no té sentit."

Milan Kundera, *El Teló* (2005)

L'any 1936, la violència desfermada per la reacció a la rebel·lió militar encapçalada per Franco i l'esclat de la Guerra Civil va convulsar la vida dels terrassencs. Durant els primers mesos del conflicte fins a 220 persones d'ideologia més o menys conservadora — i d'escassa o nul·la significació política en molts dels casos — van ser assassinades per grups descontrolats de milicians antifeixistes, en una febre de revenja anticlerical i anticapitalista, cruel i inhumana. Clergues i homes de la burgesia local van caure abatuts per les bales i cremaren esglésies i convents — Sant Esperit, Sant Josep, ermita de Sant Llorenç del Munt, Carmelites, Josefines, Darderes... —, davant la impotència de les autoritats municipals — amenaçades al seu torn per la pròpia divisió de les esquerres revolucionàries —, mentre els militars colpistes intentaven posar setge a la República i al Govern democràticament elegit que els havia nomenat.

Entre les víctimes de la violència de reraguarda va ser-hi el doctor Josep Homs i Ginestà, rector de Sant Pere i soci fundador d'Amics de les Arts. Entre els seus testimonis directes, Jacint Morera, un jove artista terrassenc de només 21 anys, que aleshores compaginava el seu treball com a tècnic tèxtil amb el de dibuixant i caricaturista per a la premsa local. Vinculat a associacions catalanistes i catòlic de profundes creences, ja abans de l'esclat de la guerra Morera mirava amb un gran escepticisme l'ambient polític i a través dels seus acudits i dibuixos satírics mostrava la seva desafecció per les ideologies, però també pel tarannà social dels militants d'esquerres.

La frase sentenciosa que acompanya un linòleum de Morera, publicat al diari *El Dia* el 5 de juliol de

1935 amb el títol *Disciplina de partit*, posa del tot en evidència aquests sentiments:

—*Qui, en Pau? És un mal esquerrà. Figura't que va dient que aquesta Festa Major s'ha divertit molt.*

Morera qüestiona amb humor el tarannà sorrut i el pretès ascetisme vital amb què certs militants d'esquerres creien que calia subratllar la transcendència revolucionària de les seves opcions polítiques. Aquesta crítica fa pensar en aquella frase amb què diuen que Stalin va respondre a l'esperit satíric i burlesc del poeta Jacques Prévert: "Els pobles feliços no necessiten humor". Morera no només militarà sempre entre els qui fan de la mirada humorística "una llum discreta que s'estén sobre el paisatge de la vida" per mirar d'entendre-la, sinó que se sent en aquests moments convulsos profundament decebut pels partits d'esquerres, com mostra el diàleg d'un altre acudit, *La classe mitja*, publicat a *El Dia* (12 de juliol de 1935):

—*"L'Acció" diu que les dretes ens han enganyat.*

—*Doncs a mi les esquerres ja fa temps que m'han desenganyat.*

L'humor és la protecció del jove artista davant del que ell mateix anomena com a "temps tràgics i sòrdids", temps en els quals sovintega l'estudi de Joan Vancells, el Nan, a Amics de les Arts: "conversàvem, pintàvem o fèiem música elemental (...) i ens oblidàvem per unes hores de les 'tenebres exteriors' fins que entrava un nou contertulià a tirar-nos la galleda d'aigua freda de la notícia d'un nou assassinat", explicava Morera en el llibre *Ramon Cortés i el seu entorn* (1981).

Però aquest refugi dura molt poc, perquè Jacint Morera és mobilitzat el mateix 1936. Forma part del contingent de joves soldats catalans que són enviats al front d'Aragó, que ha dividit la regió per la meitat i que entre febrer de 1937 i novembre de 1938 viurà els avenços i retrocessos de les tropes republicanes i feixistes que marcaran l'esdevenir de la guerra.

La col·lecció de dibuixos que ara presentem van ser realitzats entre març i octubre de 1938. És a dir, des de l'inici del retrocés de les forces republicanes fins la caiguda definitiva del front amb la pèrdua de la batalla de l'Ebre. Aquestes obres de finíssima ironia no ens diuen res sobre tots aquests fets bèl·lics; com apunta Milan Kundera del soldat Svejek, sembla que Morera tampoc es pren la guerra seriosament, sens dubte perquè per a ell tampoc no té cap sentit.

En canvi, aquests dibuixos que hom ha qualificat de "mancats de pretensió" —opinió que no comparteixo— estan plens de sentit, perquè sotgen la humanitat dels qui s'han vist arrossegats a una lluita insensata i que en l'humil quotidianitat de les situacions retratades troben el seu lligam amb l'autèntic sentit de la vida.

Des dels soldats que amb infantil alegria roben cireres o es banyen al riu fins la vella que plora llegint la carta que acaba de rebre del front; des de les dones que somnien mirant l'infinit al costat d'una finestra als homes que canten per fer passar el temps; des de les parelles que festegen als homes que preparen el rancho, es cusen un botó o contenen les hores en un calabós ple d'insectes i rates... tots aquests personatges parlen de sentiments —l'amor, la solitud, l'amistat, el joc...— que estan més enllà de la guerra, que són eterns i que per això interessaven Morera.

En aquests dibuixos, fets en fulls de bloc escolar —alguns fins i tot impresos pel revers— i papers irregularment retallats, l'humor hi és present amb alguns exemples brillants: el dormitori ple de roncs i d'altres rastres sonors i olfactius d'humanitat; les banyes que sostenen els somnis d'amor d'un soldat que escriu a la promesa; la barba del nadó a qui el pare, retornat del front, acaba de conèixer; el soldat que sembla anar perdent les bales de la seva arma... Però la majoria de les obres traspuen una profunda malenconia.

Sense l'èpica bèl·lica, la guerra és sobretot un temps perdut en l'absurd, i irrecuperable.

Tècnicament, es tracta d'obres magnífiques fetes amb uns recursos mínims. Llapis plom i, en sis de les obres, pastel. En les obres a llapis, sovint el perfil de la forma el dona no el que el llapis dibuixa, sinó el que la goma d'esborrar treu —extraordinària la subtilesa del cargol que s'arrossega als peus de l'home corprès per una carta (cat. núm. 16) o les flames que escalfen l'olla d'aram (cat. núm. 11).

Són *dibuixos de trinxera i reraguarda*, que s'han conservat magníficament atès els seu origen que podem imaginar atzarós. Van exposar-se una sola vegada, el 1959, a la Llibreria Camon de Terrassa i, fins allà on sabem, Morera va conservar-los sempre amb ell sense vendre'n cap, excepte un, que va passar a una col·lecció privada. Tampoc hi ha constància que s'hagin reproduït mai fins ara en cap publicació els 31 dibuixos de la col·lecció.

Aviat es compliran els 70 anys de la creació d'aquestes obres singulars, i ens trobem immersos en un moment de recuperació de la memòria històrica. Per això és especialment oportú obrir aquest fons a l'escrutini públic —que en aquest cas és, a més, una oportunitat per adquirir les obres, atès que els hereus del fons les posen a la venda— per adonar-nos de l'enorme talent d'un artista, Jacint Morera, capaç de copsar i atrapar la subtil poesia d'uns moments fugissers i aparentment banals.

Morera va sobreviure la Guerra Civil i els dos anys de servei militar (1939-1940) amb què els *nacionals* vencedors van obligar-lo a redimir-se del seu passat de soldat republicà. I ho va fer amb l'humor íntegre, com evidencia l'estol de caricatures fetes en els anys 40, amb les quals va bastir les primeres exposicions, i els coneguts retrats de la tertúlia dels Amics de les Arts, com també la seva entusiasta contribució pictòrica i poètica a les xefles de la Penya del Ximples.

Sens dubte l'humor va ser una bona cuirassa per travessar els durs temps de la postguerra, tal com ho havia estat al front. Temps grisos que, tanmateix, ens van donar un artista brillant i colorista. Aquí n'hi ha un tast.

1. *El dormitori*
Pastel
31,5 x 24 cm
"Front d'Aragó 3-38"

2. *La carta*
 Pastel
 31,5 x 24 cm
 "Front d'Aragó 3-38"

Del front estant

per Manuel Viusà

JACINT MORERA, DIBUIXANT INÈDIT

L'ambient que es respira a les unitats no és un ambient vulgar. Ni gaire determinat: oscil·lant. Hom no pot col·locar-se al marge. Ha de viure'l. A vegades repel·leix. A vegades apassiona.

El formen homes de tota mena. Vells —no ben bé per l'edat— i joves. Del camp i de la ciutat. Optimistes i pessimistes. De caràcter viu. D'aire reposat. I encara de parles diferents... Un mosaic.

Ningú no és ben bé com era abans. Potser no ho serà quan s'acabi la guerra. Ara l'ambient el força a no produir-se com abans. I això que rarament existeix la reserva. Al contrari. Moltes vegades hom es confia al company. Conta les seves coses —les que formaven el seu món— d'una manera impúdica, gairebé. Per necessitat. Perquè allò li pesa. Ha de dir-ho. No s'ha aturat a saber, a escatir si el company li mereix la suficient confiança. L'home convertit en soldat acostuma a fer i a dir coses que no faria ni diria sense l'uniforme. En moments d'íntima necessitat —monòlegs en la solitud— no s'arriba a identificar amb aquell que era abans.

La intimitat esclata com una rosa vermella.

Les troballes, entre el mosaic que formen els homes al front, no hi són pas vedades.

A voltes descobriu un caràcter -tot d'una peça- enfundat en una perfecta vulgaritat aparent. Cal saber provocar el moment.

Els dibuixos de Jacint Morera són sorprenents. Sobretot per un gran caràcter. Perquè respiren molt personalisme.

El seu autor és un xicot que es confon amb tants i tants d'altres pel color del vestit. No ho diu a ningú. Per què, altrament? Però fa uns dibuixos sorprenents. Guarden tot l'encís. Tota la poesia —una poesia molt humil i molt sincera— que respiren aquells moments

d'oci, d'esplai, que són la mel i el sucre de la vida del soldat.

Morera sap copsar als seus dibuixos l'espurna de la felicitat que brilla en els ulls del soldat que escriu la carta a la xicota. L'aire de quatre que toquen la guitarra —la guitarra al front té un so molt especial i una gran estima. El posat abstret del que no sap què fer, i fuma... Aquests són els temes dels dibuixos de Morera. A part de l'execució, l'estil —molt personal; impecable—, allò que els fa més simpàtics, més notables, és l'emoció que desprenen les seves línies —com una aurèola— que et fa comprendre la petita gran poesia d'aquests moments d'oci dels combatents, moments sublims de vegades dintre la seva banalitat, on tothom és absolutament sincer. I això és un valor molt estimable.

En aquests dibuixos de Morera —qui és Morera?, dirà tothom— hi descobriu sempre detalls admirablement copsats que us porten de seguida records amables. El grup que fan música —instruments rudimentaris. Ho recordeu tot seguit. Amb una mena d'esgarripança a la pell —aquella dolça esgarripança de les coses que emocionen. Era... Fa temps. Evocació de les terres àrides d'Aragó. Tots hem viscut moments semblants.

Aquests dibuixos tenen el sentit humà de la sinceritat. Per això, de seguida et recorden escenes que tu també has viscut. I perquè són sincers, tenen un punt de melangia i una lleu pinzellada d'enyorança.

Encara que no són únicament comprensibles als que han viscut en campanya. Això —en certa manera— seria un defecte. Sinó que, com totes les coses sensibles, són d'una rara complexitat.

Els dibuixos de Morera van dirigits a aquells que saben emocionar-se.

En campanya, setembre 1938

[Nota manuscrita: *Per a publicar en una revista de l'època, que desaparegué*]

Perfil biogràfic

1915 – Jacint Morera neix a Terrassa.

1931-1934 – Estudis de teoria dels teixits a l'Escola Industrial.

1935 – Primera exposició de caricatures, a l'Associació Catalanista de Terrassa. Es fa soci d'Amics de les Arts i assisteix a la tertúlia del pintor Joan Vancells, *El Nan*.

1935-1936 – Dibuixant a la premsa local (*El Dia*).

1936-1938 – Morera és mobilitzat i enviat al Front d'Aragó on roman fins a la caiguda de l'exèrcit republicà.

1939-1940 – El jove Morera ha de fer el servei militar amb l'exèrcit nacional, a Mataró.

1940 – Exposicions de caricatures a la sala d'Amics de les Arts (març i desembre).

1942 – Nova exposició a Amics de les Arts.

1943 – Ramon Cortès li presenta Soledat Orriols, qui esdevindrà la seva companya i musa fins a la seva mort.

1944 – Exposa dibuixos a la Llibreria Mediterrània de Barcelona. Realitza un mural per a l'Església dels Carmelitans, amb Ramon Cortès, i es professionalitza com a pintor.

1945 – Exposició a Amics de les Arts (gener) i mural *Les noces de la Verge* a la casa Blanch.

1946-1947 – Tres exposicions a la sala Pictòria de Barcelona.

1948 – Exposicions a Amics de les Arts, a la sala de l'Agrupació Fotogràfica d'Igualada i a la sala Pictòria. Participa al primer Saló d'Octubre, a les Galeries Laietanes, i duu a terme un mural a la casa de Llibert Camon.

1949 – La polèmica envolta la seva participació en el segon Saló d'Octubre, del qual es retira fins al 1957. Nova exposició a Amics de les Arts.

1950-1952 – Exposicions a la Galeria El Jardín, de Barcelona, a Amics de les Arts, a la Galeria Argos (Barcelona) i a la Llibreria Camon de Terrassa.

1953 – Pinta al fresc un sostre de la casa Pintado.

1954 – Col·lectiva a la Galeria Argos i participació al Premi Comtat Sant Jordi (Barcelona). Publica el llibre de dibuixos *A toc de pito*, inspirat en el lèxic del món tèxtil, i dissenya les llànties de ferro forjat de l'ermita de Sant Llorenç del Munt.

1957 – Mural a la casa Utset i exposició antològica *Dotze anys de pintura religiosa*, a Amics de les Arts. Torna al Saló d'Octubre (Museu d'Art Modern de Barcelona).

1958 – Primer premi a la I Biennal de Pintura Ciutat de Terrassa, amb l'obra *L'Odisea*. Expos a Amics de les Arts i a Belles Arts de Sabadell.

1959 – Murals a l'Hotel Espanya de Tossa i exposició a la Galeria El Jardín de Barcelona. Mostra els dibuixos de la guerra civil a la Llibreria Camon (*Del front estant*).

1961 – Jacint Morera i Soledat Orriols es casen i es traslladen a viure a Calonge. Presenta a Amics de les Arts *Pedres, arrels, troncs i suros de Calonge*, obres fetes amb materials trobats que suposen un tomb en la seva trajectòria artística.

1962-1967 – Continua exposant les seves escultures *trobades* (Amics de les Arts, Sala Condal de Barcelona) i a partir de la mostra a la Galeria Tramontan de Palamós (setembre 1963) la seva pintura es fa lluminosa i colorista

Jacint Morera el 1940, mentre feia el servei militar a Mataró.

i busca els seus temes en els paisatges de l'entorn de Calonge.

1968-1971 – Morera segueix exposant cada desembre a l'entitat ara ja anomenada Amics de les Arts i Joventuts Musicals, en un moment de recerca de la seva obra, on sovintegen els retrats i les *relectures* de clàssics: Boticelli, El Greco, Goya...

1972-1974 – Curta etapa d'apropament al *minimal* i a l'art conceptual.

1975 – Realitza el mural *La cargolada* per a una empresa metal·lúrgica de Terrassa, amb el qual arrenca una nova etapa estilística —potser la més coneguda de l'artista— marcada per una composició *geometritzant* i les masses planes de colors suavitzats. Rep el Premi de la Crítica Joan Cortès, a Palamós, i segueix exposant cada desembre a Amics de les Arts i Joventuts Musicals.

1977 – Premi Theodor Rousseau, al certamen Vila de Palamós. L'obra *El Nin* participa a les mostres *Cent anys de pintura catalana* (Madrid) i *Expocultura* (Barcelona), organitzades per la Generalitat.

1982 – Publica el llibre *Ramon Cortès i el seu entorn*.

1983 – Amics de les Arts i Joventuts Musicals organitza una retrospectiva de l'obra de Jacint Morera al Centre Cultural de Caixa Terrassa.

1989 – El juliol Jacint Morera mor sobtadament d'un atac de cor, a Calonge.

Amics de les Arts i
Joventuts Musicals

Teatre, 2 – 08221 Terrassa
T. 93 785 92 31
amicsajjmm@ilimit.es
<http://amics.terrassa.net>